

ازمانویت به تصوف

دکتر نصرالله پورجوادی

www.ketab.ir

سرشناسه : پورجوادی، نصرالله، ۱۳۲۲-

Pourjavady, Nasrollah

عنوان و نام پدیدآور : ازمانویت به تصوف / نصرالله پورجوادی.

مشخصات نشر : تهران: نشر برسم، ۱۴۰۲.

مشخصات ظاهری : ۳۶۸ ص.

شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۳۸-۴۵-۰

وضعیت فهرست‌نویسی : فیا

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : مانویت -- مقاله‌ها و خطابه‌ها

Manichaeism -- Addresses, essays, lectures

مانویت -- ایران -- تاریخ

Manichaeism -- Iran -- History

تصوف -- ایران -- مقاله‌ها و خطابه‌ها

Sufism -- Iran -- *Addresses, essays, lectures

تصوف -- ایران -- تاریخ

Sufism -- Iran -- History

رده‌بندی کنگره : BT ۱۴۱۰ :

رده‌بندی دیویی : ۲۹۹ / ۹۳۲ :

شماره کتاب‌شناسی ملی : ۹۲۸۲۷۳۹ :

اطلاعات رکورد کتاب‌شناسی: فیا

BARHAM

نشر برسم

دفتر: اندیشه، فاز ۵، خیابان بهشتی، مجتمع الهیه، بلوک ۴، واحد ۸

تلفن: ۷۷۱۰۷۰۹۴ تلفن همراه: ۰۹۱۹۳۳۹۰۳۳۴

barsam publishing

از مانویت به تصوف

دکتر نصرالله پورجوادی

صفحه آرا: حبیب بهمنی

ناشر: نشر برسم

چاپ نخست: تابستان ۱۴۰۲

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۱۳۸-۴۵-۰

ویراست توسط مؤلف انجام شده است.

کلیه حقوق و امتیازات کتاب محفوظ است.

فهرست

۹.....	پیش‌گفتار.....
۱۵.....	اززنده‌گری به زندگانی.....
۱۵.....	تفاوت معنایی «زندگی» و «زندگانی».....
۱۹.....	سابقهٔ لفظ «زندگانی» در زبان پارسی.....
۳۴.....	دو زندگی در ادبیات عرفانی زبان پارسی (ورود مضمون «زندگی باطنی» به تصوف).....
۳۷.....	دل‌شناسی ابوبکر واسطی.....
۴۰.....	«زندگانی» در سخنان ابوالحسن خرقانی.....
۴۳.....	محمد غزالی و آینهٔ «دل».....
۴۶.....	زنده‌گر و زنده‌گری.....
۴۸.....	دو نوع زندگانی در عرفان سنایی.....
۵۴.....	«زنده‌دلی» در اشعار شاعران پارسی‌گو.....

- ۲ انحلال و زنده‌گری ۵۹
- معنای انحلال چیست؟ ۶۱
- انحلال یا بخشایش گناهان در ادیان دیگر ۶۷
- از بحل کردن به انحلال ۷۴
- بحلی خواستن از خدا یا از مانی ۷۹
- معنی انحلال در کتاب الفهرست ۸۳
- بحلی خواستن برای رسیدن به زندگانی ۸۵
- زنده‌گری در کتاب «گنج زندگانی» ۹۰
- اندرزها و دستورات اخلاقی ۹۴
- شباهت‌های زنده‌گری و تصوف ۹۹
- بحث توبه در زنده‌گری و تصوف ۱۰۱
- ۳ از زنده‌گری به زندیقی ۱۰۹
- جستجوها در یافتن ریشه «زندیق» ۱۱۰
- زندیق و زنده‌گر ۱۱۳
- مصائب زندقه ۱۱۶
- ۴ «خرد و دانش» از نظر حکیم مانی ۱۲۱
- آموختن از راه قرب به استاد ۱۲۱
- خرد و دانش ۱۲۴
- خرد و دانش در فرهنگ یونانی-مسیحی ۱۳۲
- مانی و پیغمبران دیگر ۱۳۴
- زمین شوره و زمین آماده کشت، درخت نیک و درخت بد ۱۳۹
- دانش این جهانی، دانش خدایی ۱۴۵
- ۵ دانش «روان چینی» در آیین مانی و «جمع» در تصوف ۱۵۱
- چیدن روان چیست؟ ۱۵۳

فهرست ۷۴

- جمع و تفرقه در تصوف ۱۵۶
- بستن درهای حواس (در تصوف) ۱۶۴
- روان در دانش روان چینی و سیر در تصوف ۱۶۶
- کار روان: مشاهده ۱۷۸
- نام های دیگر «روان» ۱۸۴
- جمع کردن حواس به وجه دیگر ۱۹۰
- فراگرفتن دانش روان چینی در عرفان مانوی ۱۹۳
- خلاصه و سخن پایانی ۲۰۴
- ❧ «أنا الشمس» گفتن مانی ۲۰۷
- مانی و خورشید ۲۰۹
- ❧ جامه درویشان، از مانویت تا تصوف ۲۱۵
- درآمد ۲۱۵
- مرقع و اصحاب مرقعات ۲۲۰
- معنای رمزی مرقع از نظر مانی و صوفیان ۲۲۸
- نام ها و رنگ های مرقع ۲۳۳
- خستوانه، پلاس، گلیم ۲۳۸
- تبرک «خستوانه» و درست کردن آن ۲۵۲
- معنای رمزی مرقع از نظر مانی ۲۶۲
- ❧ سیر حکمت اشراقی ۲۶۹
- فلسفه جهانی سهروردی، دین جهانی مانی ۲۶۹
- علم حقیقت و بحث حکمت ۲۷۷
- کفر مغان و الحاد مانی ۲۸۱
- نور زنده: از بردیسان تا سهروردی ۲۹۰
- نگاه ایرانشهری به نور و ظلمت ۳۰۳

- ۹ داستان‌های دوران کودکی مانی و تأثیر آن بر تصوف..... ۳۰۷
- آثار نبوت و حکمت پیش از تولد..... ۳۰۷
- محافظت فرشتگان از مانی..... ۳۱۱
- واقعه‌ای در دوازده سالگی..... ۳۱۵
- مولانا در هفت سالگی..... ۳۱۹
- دوران ریاضت‌کشی: از ۱۲ سالگی تا ۲۴ سالگی..... ۳۲۲
- خاتمه: مجذوب یا سالک؟..... ۳۳۳
- کتابنامه..... ۳۳۹
- نمایه‌ها..... ۳۴۷

پیش‌گفتار

مقالاتی که در مجموعه حاضر گردآوری شده است حاصل پژوهش‌هایی است که نگارنده در هفت-هشت سال گذشته درباره حکمت و عرفان ایران پیش از اسلام، به خصوص مانویت، و تأثیر آن بر عرفان و تصوف ایرانی در دوره اسلامی انجام داده است. تأثیر عقاید و برخی از اعمال دینی مانویت در تصوف موضوعی است که محققان ما قبلاً اشاراتی کلی و مجمل به آن نموده‌اند (مانند حسن تقی‌زاده در مقدمه کتاب مانی و دین او) ولی در خصوص عقاید و اعمالی که از مانویت وارد تصوف و حکمت اشراقی شده است کمتر سخن گفته شده است. مثلاً مفهوم زندگانی و زنده‌دلی که به خصوص در قرون اولیه در تصوف مطرح بوده است موضوعی است که از عرفان مسیحی و مانوی وارد تصوف شده است. مراسم توبه و ماجراگویی و رسم خانقاه‌داری که در تصوف رایج بوده، و نیز رمزی شدن مرقع و خرقه، چیزهایی است که از طریق مانویان به گروه‌های عرفانی دوره اسلامی راه یافته است. همچنین مفهوم نور زنده که در حکمت نوریّه

سهروردی دیده می‌شود از راه مانویت به این حکمت وارد شده است. تحقیق درباره ارتباط میان مانویت و تصوف فقط برای این نیست که ما بتوانیم به سابقه برخی از این اعمال و عقاید پی ببریم. شناخت این رابطه به ما کمک می‌کند تا بتوانیم برخی از مفاهیم ناشناخته مانویت را نیز بشناسیم. به عبارت دیگر، از آنجا که برخی از عقاید و اعمال و رسوم دین مانی به نحوی در دوره اسلامی، به خصوص در ایران، تداوم داشته است، ما با شناخت مانویت می‌توانیم برخی از مفاهیم را در طریقه‌های باطنی دوره اسلامی، به خصوص تصوف، بشناسیم؛ و از طرف دیگر، با شناخت این طریقه‌ها و عقاید و اعمال و رسوم آنها می‌توانیم سابقه آنها را در دین مانی شناسایی کنیم.

در نخستین مقاله که درباره معنای «زندگی» در عرفان ایرانی است، نگارنده سعی کرده است سابقه این معنا را در عرفان مانوی و مسیحی جستجو کند. «زندگی» به عنوان یک مفهوم کلیدی در عرفان ایرانی از آغاز مسیحیت - دینی که خدایش را «زنده پاینده» یا «الحی القيوم» می‌خواند - برجسته شده است. مانی هم که به یک معنا مسیحی بود «زنده» خوانده می‌شد و «زنده بودن» وی به معنای داشتن حیات طبیعی که همه موجودات زنده، حیوان و انسان، از آن برخوردارند، نبود بلکه به معنای داشتن حیاتی معنوی یا به تعبیری دیگر «زنده دلی» بود و همین معناست که در پارسی احتمالاً «زندگانی» خوانده می‌شده است. مانی نه تنها خود را «زنده» یا «زنده دل» می‌دانست بلکه مدعی دانشی بود که با آن قادر بود دیگران را نیز به «زندگانی» یا «زنده دلی» برساند. (این مقاله قبلاً در شماره ۱۴۷ مجله بخارا به چاپ رسیده است.)